

УДК 342.34

Олексій Колодій,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
теорії держави та права

Національної академії внутрішніх справ

Регламентация правового статусу народів

Перед тим, як розпочинати безпосереднє викладення питання про регламентацію правового статусу народів необхідно з'ясувати сутність терміну «регламентація», беззаперечно, насамперед, у його юридичному розумінні.

Отже, «Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970 - 1980)» закріплює, що регламентація – це «Сукупність правил, що регламентують, регулюють, обмежують чию-небудь діяльність» [1]. «Тлумачний словник української мови. E-slovník», що регламентація – це «1) Дія за знач. регламентувати. 2) Сукупність правил, що регламентують, визначають, регулюють, обмежують чию-небудь діяльність» [2].

Шеститомна «Юридична енциклопедія» передбачає, що «РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПРАВОВА (франц. reglementation, від reglement – упорядкування, врегулювання; розпорядження, припис) – спосіб організації правового регулювання сусп. процесів шляхом наділення їх учасників суб'єктів юрид. правами та обов'язками. Ґрунтується на об'єктив. законах сусп. розвитку і принципах верховенства права та закону. В правотв. і правозастос. практиці, в юрид.

науці часто вживається як синонім терміна «регулювання», хоча, на відміну від нього, Р. п. характеризується вищим ступенем деталізації упорядкування відповід. сусп. відносин (військ. сфера, держ. служба, система оподаткування, охорона громад. порядку, функціонування надзвичайно складних тех. і технолог. об'єктів та ін.)» [3, с. 256].

Враховуючи зазначене, можна стверджувати, що регламентація правового статусу народу це спосіб правового впливу та регулювання, що здійснюється з метою визначення його правового положення, тобто місця і ролі народу у національному суспільстві та державі, серед інших народів, закордонних суспільств та держав, міжнародних об'єднань, шляхом закріплення його правосуб'єктності, принципів, повноважень (прав та обов'язків), гарантій статусу.

Із зазначеного визначення можна виокремити наступні ознаки регламентації правового статусу народу:

- є способом правового впливу та регулювання. Є загальновідомим, що «Правовий вплив – це взятий в єдності і різноманітності весь процес впливу права на суспільне життя, свідомість і поведінку людей за до-

помогою соціальних, ідеологічних, психологічних, інформаційних і юридичних механізмів.

До таких форм впливу права на суспільні відносини включають: а) інформаційний; б) ідеологічний; в) ціннісно-орієнтаційний; г) виховний; д) культурологічний; е) правовий та інші форми впливу» [4, с. 191].

А «ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ – впорядкування суспільних відносин за допомогою юридичних засобів (норм права, нормативно-правових актів, актів застосування права, актів реалізації прав та обов'язків тощо). П. р. є різновидом соціального регулювання (від лат. *regulo* – планка, правило), тобто впорядкування людської діяльності в суспільстві шляхом опрацювання й суспільного схвалення правил цієї поведінки. ... Крім того в юридичній літературі використовується більш широке, ніж П. р. поняття «правовий вплив», безпосереднім об'єктом якого є не лише поведінка людини, але також її свідомість, психіка» [5, с. 516].

Враховуючи викладене можна стверджувати, що регламентація правового статусу народу здійснюється і способом правового впливу і способом правого регулювання. Беззаперечно, що більш бажаним та раціональним є саме правове регулювання оскільки воно передбачає більш високий ступінь деталізації та упорядкування правового статусу народу. Разом з тим треба визнати, що регламентація правового статусу Українського народу є надзвичайно примітивною, фактично зовсім відсутньою, такою, що реалізується, насамперед, способом правового впливу;

- здійснюється з метою визначення правового положення народу. Розглядаючи цю ознаку хотілося б наголосити на тому, що правовий статус народу це завжди його стан, положення, сукупність стабільних значень та елементів, які демонструють його місце і роль у соціальному житті, у зносинах з іншими соціальними суб'єктами, певну ієрархію,

субординацію та координацію між собою;

- визначення правового положення передбачає встановлення місця та ролі народу у національному суспільстві та державі, серед інших народів, закордонних суспільств та держав, міжнародних об'єднань. Ця ознака є деталізацією попередньої. Вона означає, що визначити правове положення народу, насамперед, вимагає встановити його місце та роль у взаємовідносинах із: а) національним суспільством та державою; б) іншими народами, в) закордонними суспільствами та державами; в) міжнародними об'єднаннями. Беззаперечно, що народ вступає у відносини і з іншими соціальними суб'єктами, але з'ясувати правове положення народу, це, насамперед, визначитись із його взаємовідносинами із цими, найбільш значущими, суб'єктами.

- відбувається шляхом закріплення правосуб'єктності, принципів, повноважень (прав та обов'язків), гарантій статусу народу. Саме ці елементи складають правовий статус народу.

Певно, що безпосередній розгляд регламентації правового статусу народів необхідно розпочати із конституцій країн, у яких він закріплюється у найбільшій мірі і які є актами найвищої юридичної сили, а тому визначають загальну спрямованість та найбільш важливі тенденції регламентації найбільш значущих соціальних явищ.

Зокрема Конституція України у «Преамбулі» формулює визначення Українського народу, адже стверджує, що «Верховна Рада України від імені Українського народу – громадян України всіх національностей, ...». Разом з тим, у такий спосіб вона стверджує, що Конституція України є актом установчої влади Українського народу, а Верховна Рада України отримала одноразове право на її прийняття. До того ж, варто звернути увагу на частину 3 «Преамбули» у якій стверджується, що Конституція України приймається «... на основі

здійсненого українською нацією, усім Українським народом права на самовизначення» [6]. Тобто, по-перше, Конституція України розрізняє українську націю та Український народ, і по-друге, проголошується їх право на самовизначення.

Базовими нормами, що регламентують правовий статус Українського народу є частини 2 та 3 ст. 5 Конституції України. У частині 2 ст. 5 Конституції України йдеться за те, що «Носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування». А у частині 3, що «Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» [7].

Із припису частини 2 ст. 5 Конституції України стає зрозумілим, що, по-перше, народ визнається носієм суверенітету, по-друге, він проголошується єдиним джерелом влади в Україні, і, по-третє, зазначається шлях здійснення влади народом: а) безпосередньо; б) через органи державної влади; в) через органи місцевого самоврядування. А у положеннях частини 3 ст. 5 Конституції України регламентується, що, по-перше, право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові, і, по-друге, це право не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами.

З приводу зазначеного у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади наро-

дом) від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005, дуже цікаво, стверджується, що «1. Положення частини другої статті 5 Конституції України «носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ» треба розуміти так, що в Україні вся влада належить народові. Влада народу є первинною, єдиною і невідчужуваною та здійснюється народом шляхом вільного волевиявлення через вибори, референдум, інші форми безпосередньої демократії у порядку, визначеному Конституцією та законами України, через органи державної влади та органи місцевого самоврядування, сформовані відповідно до Конституції та законів України.

Положення частини третьої статті 5 Конституції України «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» треба розуміти так, що тільки народ має право безпосередньо шляхом всеукраїнського референдуму визначати конституційний лад в Україні, який закріплюється Конституцією України, а також змінювати конституційний лад внесенням змін до Основного Закону України в порядку, встановленому його розділом XIII. Належне виключно народові право визначати і змінювати конституційний лад в Україні не може бути привласнене у будь-який спосіб державою, її органами або посадовими особами» [8].

Аналіз цитованого Рішення Конституційного Суду України дозволяє стверджувати, що: по-перше, уся повнота влади в Україні має належати народові у зв'язку із чим повинні бути чітко закріплені його повноваження; по-друге, влада держави та місцевого самоврядування, усіх інших соціальних суб'єктів походить від влади народу; по-третє, народ передає владу державі, місцевому самоврядуванню шляхом прийняття конституції, законів, інших нормативно-правових актів на референдумах, формування представницьких орга-

нів на виборах, у зв'язку із чим вона стає легітимною; і, по-четверте, частина 2 та 3 ст. 5 Конституції України, Рішення Конституційного Суду України, яке інтерпретується, на відміну від «Преамбули», яка використовує термін «Український народ», передбачають термін «народ», тобто фактично розглядають їх, як тотожні.

І ще декілька зауважень із цього приводу. Перше із них стосується права народу визначати і змінювати конституційний лад в Україні. Справа у тому, що ні Конституція України ні інший нормативно-правовий акт не формулюють чіткого визначення конституційного ладу, а тому є не зрозумілим які ідеї, положення, засади, принципи його складають.

Для з'ясування цього питання доцільно, знову ж таки, звернутися до Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) від 16 квітня 2008 року № 6-рп/2008 у мотивувальній частині якого Конституційний Суд України зазначає, що «Прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття. Це підтверджується пунктом 1 статті 85 Конституції України, яка не передбачає права Верховної Ради України на прийняття Конституції України, а також статтею 156 Конституції України, згідно з якою законопроект про внесення змін до розділів, які встановлюють засади конституційного ладу в Україні, після його прийняття у Верховній Раді України має затверджуватись всеукраїнським референдумом». Або, що «Конституційний Суд України в Рішенні від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 дав

тлумачення, що положення частини третьої статті 5 Конституції України «право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами» треба розуміти так, що тільки народ має право безпосередньо шляхом всеукраїнського референдуму визначати конституційний лад в Україні, який закріплюється Конституцією України, а також змінювати конституційний лад внесенням змін до Основного Закону України в порядку, встановленому його розділом XIII» [9].

Тобто Конституційний Суд України недвозначно і неодноразово зазначив, що конституційний лад закріплюється Конституцією України, змінювати конституційний лад можна шляхом внесення змін до Основного Закону України в порядку, встановленому Розділом XIII, відповідно до ст. 156.

Регламентация правового статусу Українського народу здійснюється і в інших статтях Конституції України. Так частина 1 ст. 13 відносить до об'єктів права власності Українського народу землю, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, природні ресурси її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони та передбачає, що від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування в межах, визначених Конституцією України. А частина 1 ст. 14 Конституції України визнає землю основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [10]. Зазначені статті дають підстави вести мову про майнові повноваження Українського народу.

Частина 1 ст. 17 Конституції України регламентує, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є справою всього Українського народу. Незва-

жаючи на те, що у зазначеній частині цитованої статті використовується термін «справою всього Українського народу» структурно-логічне тлумачення цієї частини статті переконує, що йдеться саме про найважливіші обов'язки Українського народу, які корелюють із його правом на самовизначення [11].

Безпосереднє відношення до регламентації правового статусу Українського народу має Розділ II «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» Конституції України, адже йдеться про найбільш важливі елементи правового статусу громадян, тих суб'єктів із яких складається Український народ.

Не можна не згадати, розглядаючи цю проблему, за Розділ III «Вибори. Референдум» Конституції України, який регламентує дві найбільш важливі форми народного волевиявлення. Частина 1 ст. 79, частина 3 ст. 104 Конституції України регламентують, що перед вступом на посаду народні депутати України, Президент України присягають на вірність Україні і у процесі цього зобов'язуються дбати про добробут Українського народу, а отже можна вести мову про церемоніальні повноваження Українського народу.

Пункт 2, частини 1, ст. 106 Конституції України передбачає, що Президент України «звертається з посланням до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до Верховної Ради України про внутрішнє і зовнішнє становище України» [12]. Треба визнати, що пункт 2, частини 1, ст. 106 Конституції України, у частині, що стосується звернення Президента України, з посланням до народу, є надзвичайно абстрактним і фактично нормативно не регламентованим. Саме тому майже не можливо віднести право Українського народу на заслуховування послань Президента України до певного виду

його повноважень, адже зовсім не зрозуміла його роль у цьому процесі, юридичні наслідки заслуховування. Разом з тим, певно, що право Українського народу на заслуховування послань Президента України про внутрішнє і зовнішнє становище України тяжіє до його контрольно-наглядових повноважень.

На противагу цьому 9 квітня 1997 р. був прийнятий Указ Президента України «Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України» № 314/97, який передбачив, що «... щорічні послання Президента України до Верховної Ради України є офіційними документами глави держави, у яких на основі аналізу внутрішнього і зовнішнього становища України визначаються найважливіші напрями економічного, політичного і соціального розвитку, передбачаються заходи щодо неухильного забезпечення прав і свобод людини і громадянина, вдосконалення нормативних механізмів регулювання суспільних відносин» [13].

Враховуючи зазначене є усі підстави стверджувати, що була б доречною розробка та прийняття нормативно-правового акту, який визначав би юридичну силу послань Президента України до Українського народу, суспільні відносини з приводу яких вони можуть прийматися, їх місце і роль у системі інших правових актів.

У частині 5 ст. 124 Конституції України зафіксоване право народу безпосередньо брати участь у здійсненні правосуддя через присяжних. Ст. 63 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII передбачає, що «Присяжним є особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя»¹, а отже можна вести мову про судові повноваження Українського народу.

---

¹ Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. – 2016. - № 31. - Ст. 545.

Список використаних джерел

1. *Словник української мови*. Академічний тлумачний словник (1970–1980): в 11 томах. Том 8. 1977. С. 478 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/reghlamentacija>
2. *Тлумачний словник української мови*. E-slovník [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eslovnuk.com/Регламентация>
3. *Юридична енциклопедія*: В 6 т. / Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 1998. Т. 5: П-С. 2003. 736 с. (С. 256).
4. *Гусарев С. Д., Олійник А. Ю., Слюсаренко О. Л.* Теорія права і держави: Навчальний посібник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с. (С. 191).
5. *Велика українська юридична енциклопедія*: у 20 т. – Х.: Право, 2016 – Т. 3: Загальна теорія права / редкол.: О. В. Петришин (голова) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права імені В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т імені Ярослава Мудрого. 2017. 952 с. (С. 516).
6. *Конституція України*: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
7. *Конституція України*: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
8. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 60 народних депутатів України про офіційне тлумачення положень частини першої статті 103 Конституції України в контексті положень її статей 5, 156 та за конституційним зверненням громадян Галайчука Вадима Сергійовича, Подгорної Вікторії Валентинівни, Кислої Тетяни Володимирівни про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої, четвертої статті 5 Конституції України (справа про здійснення влади народом) від 5 жовтня 2005 року № 6-рп/2005 (Справа № 1-5/2005) // Офіційний вісник України. 2005. № 41. С. 31. Ст. 2605 - код акту 34045/2005.*
9. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями Президента України про офіційне тлумачення положень частин другої, третьої статті 5, статті 69, частини другої статті 72, статті 74, частини другої статті 94, частини першої статті 156 Конституції України (справа про прийняття Конституції та законів України на референдумі) від 16 квітня 2008 року № 6-рп/2008 (Справа № 1-2/2008) / Офіційний вісник України. - 2008. - № 32. - С. 35. – Ст. 1056 - код акта 42925/2008.*
10. *Конституція України*: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
11. *Конституція України*: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. 30. Ст. 141.
12. *Конституція України*: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
13. *Про щорічні послання Президента України до Верховної Ради України*: Указ Президента України від 9 квітня 1997 р. № 314/97 // Офіційний вісник України. 1997. № 16. С. 17. - код акта 566/1997.
14. *Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 р. № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради. 2016. № 31. Ст. 545.*

Колодій О. А. Регламентация правового статусу народів

Наукова стаття присвячена дослідженню таких понять як регламентация, регламентация правова, правовий вплив, правове регулювання, розглянуто регламентацию

правового статусу народів, а також регламентацію правового статусу Українського народу на основі Конституції України.

Ключові слова: регламентація, регламентація правова, правовий вплив, правове регулювання, правовий статус, Український народ.

Колодий А. А. Регламентация правового статуса народов

Научная статья посвящена исследованию таких понятий как регламентация, регламентация правовая, правовое воздействие, правовое регулирование, рассмотрено регламентацию правового статуса народов, а также регламентацию правового статуса Украинского народа на основе Конституции Украины.

Ключевые слова: регламентация, регламентация правовая, правовое воздействие, правовое регулирование, правовой статус, Украинский народ.

Kolodiy A. Regulation of the legal status of peoples

The scientific article is devoted to the study of such concepts as regulation, regulation of legal, legal influence, legal regulation, regulation of the legal status of peoples, as well as regulation of the legal status of the Ukrainian people on the basis of the Constitution of Ukraine.

Key words: regulation, regulation, legal, legal influence, legal regulation, legal status, Ukrainian people.